

Historické okénko

125. výročí vzniku Učitelského ústavu v Příboře

Ladislav Polášek

V roce 1875 byl otevřen po brněnském druhý český Učitelský ústav v Příboře. U příležitosti 125. výročí této významné události si oživíme několik vzpomínek, které nám přiblíží historii školy. Už od vydání Všeobecného školního řádu ze dne 6. 12. 1774 nároky na školu a vzdělání stále stoupají. Zavedení šestileté povinné školní docházky (od 6 do 12 let) vede k zakládání nových škol. Současně se zvyšují nároky na práci a vzdělání učitelů. Zejména tříměsíční kurzy učitelů (preparandy) při hlavních školách jsou stále prodlužovány na šestiměsíční v r. 1832, na jednoleté v r. 1841 a dvouleté v roce 1849, aby co nejlépe uspokojovaly nároky na požadovanou práci učitelů a vzdělání mládeže. Vydatným pomocníkem učitelům byla Felbigerova „Kniha metodní“ (Metodenbuch), která byla základní učebnicí a metodickou pomůckou pro učitele.

To už se blížila doba na další zvyšování požadavků na vzdělání žáků, na vyšší nároky na práci učitelů. Proto školní orgány přistoupily k vydání školského zákona ze 14. 5. 1869, který zavedl čtyřleté učitelské ústavy ke vzdělávání učitelů a zároveň prodloužil povinnou školní docházku na 8 let. Zároveň Zemská školní rada v Brně povolila 2. 8. 1872 otevření druhého českého UÚ na Moravě. O zřízení školy se ucházela řada moravských měst, a to: Hranice, Lipník, Olomouc, Prostějov, Přerov, Příbor a Valašské Meziříčí. Mimořádnou iniciativu vyvíjela Městská rada v Příboře zásluhou pokrokového a vlasteneckého starosty Františka Peřiny. Ten svolal zasedání Městské rady na 17. 9. 1874, kde podal i návrh, aby se město ucházelo o získání školy. Činitelé města pak vyvinuli mimořádnou iniciativu, aby školu získali. Zejména nabídka piaristické koleje, kterou město zakoupilo a pro umístění školy nabídlo, rozhodlo ve prospěch města a Zemská školní rada umístění školy do Příbora i její otevření k 1. říjnu 1875 schválila.

O studium na nově zřízené škole byl veliký zájem. K prvním přijímacím zkouškám se přihlásilo 215 uchazečů. Po vykonaných zkouškách ve dnech 14. a 15. září 1875 bylo přijato do I.–III. ročníku 175 studentů a otevřeny

4 ročníky (dva první, po jednom druhý a třetí). Všichni uchazeči byli české národnosti, 168 pocházelo z Moravy, 1 z Čech, 4 ze Slezska, 2 ze Slovenska a ve věku 16 až 31 let.

Slavnostní zahájení se konalo 4. 10. 1875 za účasti místodržitelského rady Dr. G. Winterhollera a zemského inspektora Dr. A. Nowaka. Občanská veřejnost připravila hostům vřelé uvítání. Po účasti na bohoslužbách v kostele sv. Valentina a slavnostním shromáždění studentů, profesorů a hostů v rektoriátu (hudební síni) ústavu bylo vyučování zahájeno ve třídách.

Učitelství přinesl slávu městu, obohatil jeho kulturní život a zároveň byl pro něj i hospodářským přínosem. Ústav trval až do 10. 10. 1938, kdy po okupaci města německou fašistickou armádou byl s okamžitou platností zrušen. Studenti nižších ročníků pak dokončovali studium na různých školách v Protektorátě Čechy a Morava.

Za dobu svého trvání vychoval 3591 učitelů a učitelek, z tohoto počtu bylo 546 žen, z nich interně studovalo 220, externě 326. Učitelství ústav byl na počátku mužský, později koedukační. Prvních 12 žen maturovalo externě v r. 1912, v denním studiu maturovalo prvních 5 žen v r. 1920. První maturity probíhaly v r. 1877, při kterých úspěšně vykonalo 36 chovanců a 8 externistů zkoušku dospělosti (samí muži).

V r. 1886 byl vydán Ministerstvem kultu a vyučování nový Organizační řád a nové předpisy o maturitních zkouškách učitelství způsobilosti pro obecné a měšťanské školy. Podle těchto nových směrnic byly zřizovány při UÚ zkušební komise. Jejich předsedy byli zpravidla jmenováni ředitelé ústavů. Při UÚ v Příboře byla Ministerstvem kultu a vyučování zřízena první taková komise dne 25. 9. 1886, čís. 18 882 ve složení: Josef Lošťák, ředitel UÚ a předseda komise, prof. Josef Vitásek, náměstek předsedy, prof. Ed. Stoklas, cvičný učitelé František Tutovič a Leopold Červenka, prof. středních škol a OŠI v Přerově František Očadlík a Josef Šikola, dále ředitel měšťanské školy v Přerově František Slaměnik, významný komeniolog. Členy komise byli též zástupci jednotlivých náboženských vyznání (například pro katolické náboženství příborský děkan František Holeček, pro evangelické náboženství Adolf Fux a další). První zkoušky učitelství způsobilosti probíhaly v listopadu 1886. Ze 30 přihlášených bylo úspěšných 24 učitelů pro obecné školy, pro měšťanské školy uspěli všichni 4 přihlášení. V květnu 1887 bylo z 56 učitelů úspěšných jen 38 pro obecné školy, pro měšťanské školy z osmi přihlášených neuspěl nikdo. To svědčí o stoupajících nárocích na znalosti učitelů. V této době byl zemským školním inspektorem moravským Václav Royt, do funkce jmenován 17. 1. 1887.

Na škole působilo mnoho významných profesorů, kteří vychovali stovky vynikajících učitelů, z nichž mnozí překročili svou činností rámec základní školy a stali se významnými činiteli v kulturním a společenském životě a širěji

slávu školy. Učitelství ústav vstoupil do kulturní historie města a regionu a má v dějinách města a severní Moravy nezastupitelné místo.

Připomeneme na závěr několik významných absolventů učitelství ústavu v Příboře, kteří výrazněji zasáhli do kultury a vzdělávání mládeže a dospělých. K významným osobnostem patřili:

Teodor Čejka, absolvent z r. 1898, učitel, významný esperantista. Napsal učebnici esperanta, je autorem česko-esperantského a esperantsko-českého slovníku. V roce 1908 začal vydávat esperantský časopis „Internacia pedagogiae revuo“. Esperantský kroužek při Klubu pracujících v Příboře mu postavil v r. 1964 pomník v Jubilejním sadu v Příboře (park u Katolického domu) z podnětu příbořského učitele esperantisty Antonína Satka. Teodor Čejka je vynikajícím československým esperantistou a má v esperantském hnutí trvalé místo.

Felix Dobiáš, absolvent z roku 1938, učitel, ředitel, OŠI v Novém Jičíně, KŠI na odboru školství severomoravského KNV v Ostravě. Veřejnosti je znám jako aktivní učitel TV. Připravoval nácvič na 3 spartakiády a sám se jich zúčastnil v místě, okrese i v Praze. F. Dobiáš byl organizátorem hudebních souborů na školách, které sám vedl jako dirigent. Byl odchovancem „Jistebnických zpěváků“ vedených prof. Dr. Františkem Lýskem. Kromě školních souborů vedl též pěvecké soubory mládeže v Lonce a Tatře v Příboře a v určitém období též smíšený pěvecký soubor Novojičínských učitelů v Novém Jičíně.

Kulturním a vzdělávacím působením má v kulturní historii regionu trvalé místo *JUDr. Václav Křesta*, absolvent z r. 1907, učitel, odborný učitel, legionářský poručík z 1. světové války, absolvent Právnické fakulty UK v Praze, pak pracovník Ministerstva zahraničních věcí v diplomatických službách v zemích Latinské Ameriky, posleďně jako československý vyslanec v Limě v Peru až do odchodu do důchodu v r. 1948.

František Horečka, učitel, spisovatel. Absolvent z r. 1913, vynikající učitel, odborný učitel na obecných a měšťanských školách v kraji, nejdéle ve Frenštátě pod Radhoštěm. Byl významným kulturním a osvětovým pracovníkem, vynikajícím řečníkem. Jeho literární díla (básně, povídky, romány, studie) obohatila československou literaturu. Významně se zasloužil o založení gymnázia ve Frenštátě v r. 1938.

Jan Harabiš, vzorný učitel, zasloužilý školský pracovník. Absolvent z r. 1936, učitel, odborný učitel II. odboru, OŠI v N. Jičíně, KŠI a později vedoucí pedagog oddělení severomoravského KNV v Ostravě. Je průkopníkem spolupráce školy se zemědělskými družstvy. Získané zkušenosti zpracoval v Pedagogických čteních, která byla čtena v Praze (1. cena) a v Uherském Brodě (2. cena). Pak nejlepší práce byla vydána v SSSR a v Bulharsku.

Prof. PhDr. Vilém Chmelař, DrSc., absolvent z r. 1912, učitel, profe-

sor, psycholog, vedoucí katedry pedagogiky a psychologie Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, vedoucí psychologického ústavu tamtéž. Je významným psychologem u nás i ve světě. Hodně publikoval v odborných časopisech, vydal řadu publikací z oboru.

Květoslav Kadlčík, absolvent z r. 1926, učitel, odborný učitel, ředitel školy, OŠI v Bílovci, později v Novém Jičíně. Je významným publicistou ve vlastivědě a dějinách dělnického hnutí.

V kulturní historii regionu má trvalé místo *Jan Kranich*, absolvent z r. 1891, učitel, profesor, významný přírodovědec. Založil časopis *Příroda a škola*, ve kterém hodně publikoval z oboru. Po dalších studiích se stal ředitelem UÚ ve Slezské Ostravě.

Alois Myška, učitel, odborný učitel, ředitel školy. Absolvent UÚ z r. 1924. Působil jako tajemník OŠI Viléma Hynečka v Bílovci, zmocněnec Ministerstva školství pro obnovu českého školství na Bílovecku po r. 1945. Byl významným kulturním pracovníkem, zakladatelem pěveckých a hudebních souborů a významným vlastivědným pracovníkem.

V kulturních dějinách má trvalé místo *PhDr. Ladislav Polášek, CSc.*, absolvent z r. 1937, učitel, odborný učitel, ředitel, středoškolský profesor, vysokoškolský pedagog na Pedagogické fakultě nynější Ostravské univerzity v Ostravě. Pedagogiku a psychologii vystudoval na Palackého univerzitě v Olomouci, doktorát filozofie (PhDr.) a kandidáta věd (CSc.) získal na vysokých školách v Brně. Vydal několik publikací, publikuje v odborných a vlastivědných časopisech.

František Rozehnal, absolvent z r. 1922, učitel, odborný učitel, ředitel školy, okresní školní inspektor v Novém Jičíně, předseda ONV v okrese Nový Jičín v letech 1946–1948. Byl významným činitelem v kulturně politickém životě okresu a města a má v kulturní historii regionu trvalé místo.

Prof. PhDr. Ludvík Tošenovský, CSc., absolvent z r. 1937, učitel, odborný učitel, středoškolský profesor, vysokoškolský pedagog v oboru filozofie na Masarykově univerzitě v Brně, děkan Filozofické fakulty tamtéž. Hodně publikoval v oboru filozofie doma i v zahraničí a je významným filozofem u nás i v cizině.

Alois Zbavitel, rodák z Frenštátu, absolvent z r. 1908, učitel, okresní školní inspektor, profesor na učitelských ústavech v Brně (1918), v Modré na Slovensku (1919–1923), v Košicích (1923–1927), okresním školním inspektorem ve Spišskej Novej Vsi (1927–1933), pak opět profesorem učitelského ústavu v Opavě (1933–1938) a posléze na učitelském ústavu ve Valašském Meziříčí od roku 1939 až do důchodu. Je významným průkopníkem československé vzájemnosti. I po odchodu ze Slovenska zůstal v srdcích slovenského lidu a pedagogů, což bylo vyjádřeno v publikaci „Alois Zbavitel, vodca učitelstva a pastier slovenského ľudu“ ve Spišskej Novej Vsi z roku 1934.

O těchto absolventech můžeme říci, že obohatili národní kulturu a že přispěli významně k rozvoji naší vzdělanosti. Za to jim patří dnes náš dík.

Literatura

- Památník na oslavu šedesátého výročí učitelského ústavu v Příboře (1875–1935)*. Příbor, 1936.
- Budování školství ostravského kraje*. Sborník KNV v Ostravě, 1949.
- POLÁŠEK, L. Školský zákon z r. 1869 a učitelský ústav v Příboře. *Vlastivědný sborník okresu N. Jičín*, č. 13, 1973, s. 45–48.
- POLÁŠEK, L. 100 let učitelského ústavu v Příboře. *Vlastivědný sborník okresu N. Jičín*, č. 13, 1973, s. 18–22.
- Od hory Kotouče: O slavnostním otevření učitelského ústavu v Příboře. *Učitelství listy*, roč. IX, č. 42 z 20. 11. 1875, s. 649.
- VALÍČEK, J., SASÍN, V. Nebylo v kronice (studentská stávka). *Dokumenty z výstavy 100 let učitelského ústavu v Příboře*, červenec–srpen 1975.
- Portréty významných učitelů okresu Nový Jičín*. I. díl. Nový Jičín: Odbor školství ONV a Okresní výbor odborového svazu pracovníků školství a vědy v N. Jičíně, 1998.
- Portréty významných učitelů okresu Nový Jičín*. II. díl. Nový Jičín: Odbor školství ONV a Okresní výbor odborového svazu pracovníků školství a vědy v N. Jičíně, 1999.